Yerleşmelerin Mekânsal Organizasyonu ve Afete Dirençli Yerleşme

Çalışma Kâğıdı · 30 Soru · Kolaydan Zora

Ad Soyad _____ Sınıf / No _____ Tarih _____

KONU ÖZETİ

- **Mekânsal organizasyon**, insanların yaşadıkları çevredeki fiziki, sosyal ve ekonomik unsurları bir düzene göre organize ederek alanı kullanma biçimidir. Günlük yaşamı ve toplumsal yapıyı doğrudan etkiler.
- Coğrafi koşullar yerleşmenin yalnızca nerede kurulacağını değil nasıl gelişeceğini de belirler: **konum** (güvenli, ulaşılabilir alan), **yer şekilleri** (düzlükte toplu/ızgara, engebede kıvrımlı yol ve dağınık konut), **su kaynakları** (tarım ve sanayi alanlarının yeri), **iklim** (soğukta güneye bakan, kalın duvarlı evler), **ulaşım** (ticari ve kamusal alanların ana yol ve kavşaklarda toplanması).
- Benzer unsurların dağılımına göre yerleşmede **bölgeler** oluşur. **Mekânsal geçiş**, nüfus yoğunluğu, yapılaşma biçimi ve arazi kullanımının bir bölümden diğerine kademeli değişmesidir. **Mekânsal hiyerarşi**, yerleşmelerin büyüklük, işlev, nüfus, hizmet çeşitliliği ve etki alanına göre basamaklanmasıdır: **köy → kasaba → şehir → büyükşehir → metropol**.
- **Organize etme ilkeleri: Fonksiyonel ayrışma** (konut, ticaret, sanayi, kamu alanlarının ayrılması; ör. OSB), **erişilebilirlik ve ulaşım** (organizasyonun iskeleti), **merkezîlik ve hiyerarşi** (merkez ve alt merkezlerin düzenlenmesi), **doğal çevreye uyum**, **sosyal ve kültürel yapıya uygunluk**. Bu ilkeler zamanın ve kaynakların verimli kullanılmasını sağlar.
- **Afete dirençli yerleşme**; doğa ve insan kaynaklı afetlere karşı riskleri azaltan, can ve mal kaybını en aza indiren ve afet sonrası hızlı toparlanmayı sağlayan, mekânsal, yapısal ve yönetsel açıdan hazırlıklı yerleşmedir.
- Dirençli yerleşme için: güvenli **konum** seçimi (fay, taşkın yatağı, heyelan alanından kaçınma, mikrobölgeleme), sağlam **yapılaşma** ve yapı denetimi, yeterli **açık ve yeşil alan** (toplanma alanı), dayanıklı **altyapı** (yağmur suyu drenajı, yeşil çatı), alternatifli **ulaşım** ağı ve **toplumsal hazırlık** (tatbikat, eğitim).

KOLAY Isınma Soruları (1–10)

1 Şemada Türkiye'de yerleşmelerin mekânsal hiyerarşisi alttan üste doğru gösterilmiştir. "?" ile gösterilen basamak aşağıdakilerden hangisidir?

A) Megalopolis B) Şehir C) Oba D) Mezra E) Mahalle

2 İnsanların yaşadıkları çevrede fiziki, sosyal ve ekonomik unsurları bir düzene göre organize ederek alanı kullanma biçimine ne ad verilir?

A) Mekânsal organizasyon
B) Kentsel ısı adası
C) Etki alanı
D) Nüfus hareketi
E) Mekânsal desen

3 Aşağıdaki ifadelerin başına doğru ise **D**, yanlış ise **Y** yazınız.

( ) Soğuk iklim bölgelerinde evler güneşten en fazla yararlanmak için genellikle güneye yönlendirilir.
( ) Ticari ve kamusal alanlar genellikle ana yollar ve kavşakların çevresinde yoğunlaşır.
( ) Engebeli arazilerde yollar düz ve dik kesişen biçimde planlanır.
( ) Organize sanayi bölgeleri fonksiyonel ayrışmaya örnektir.

4 Tablodaki ilkeleri örnek uygulamalarla eşleştiriniz.

İlke	Örnek uygulama
I. Fonksiyonel ayrışma	a) Ticaret ve kamu binalarının kent merkezinde toplanması
II. Erişilebilirlik ve ulaşım	b) Sanayi tesislerinin organize sanayi bölgesinde toplanması
III. Merkezîlik ve hiyerarşi	c) Yeni mahallelerin toplu taşıma hatlarıyla merkeze bağlanması
IV. Doğal çevreye uyum	d) Taşkın yataklarının yapılaşmaya kapatılıp park yapılması

5 Bir yerleşmede nüfus yoğunluğu, yapılaşma biçimi ve arazi kullanımının merkezden çevreye doğru **kademeli olarak** değişmesine ne ad verilir?

A) Mekânsal desen
B) Mekânsal hiyerarşi
C) Hinterlant
D) Mekânsal geçiş
E) Fonksiyonel ayrışma

6 Afete dirençli bir yerleşmenin sahip olması gereken özellikleri aşağıdaki başlıklara göre birer cümleyle yazınız.

a) Konum b) Yapılaşma c) Açık ve yeşil alanlar

7 Aşağıdakilerden hangisi mekânsal unsurların organize edilme ilkelerinden biri **değildir**?

A) Fonksiyonel ayrışma
B) Doğal çevreye uyum
C) Merkezîlik ve hiyerarşi
D) Erişilebilirlik ve ulaşım
E) Rastgele yapılaşma

8 Aşağıdakilerden hangisi yerleşmelerde mekânsal organizasyonun **iskeletini** oluşturarak yerleşmenin bütünlüğünü sağlar?

A) Ulaşım ağı
B) Nüfusun yaş yapısı
C) Tarımsal ürün çeşitliliği
D) Konutların renkleri
E) Kültürel etkinlikler

9 Yerleşmelerin büyüklük, işlev, nüfus, hizmet çeşitliliği ve etki alanı gibi ölçütlere göre basamaklandırılmasına ne ad verilir?

A) Mekânsal desen
B) Fonksiyonel ayrışma
C) Mekânsal geçiş
D) Mekânsal hiyerarşi
E) Mekânsal etki

10 Yerleşmelerde mekânsal organizasyonun biçimlenmesinde etkili olan **dört** coğrafi koşulu yazınız.

ORTA Pekiştirme Soruları (11–20)

11 Tabloda bir ilçenin nüfusu ve yeşil alan miktarı verilmiştir (temsilî veri). Planlama hedefi kişi başına **10 m²** yeşil alandır.
Buna göre hedefe ulaşmak için ilçeye **en az** kaç km² yeni yeşil alan eklenmelidir?

Nüfus	Yeşil alan
300.000 kişi	1,2 km²

A) 0,6 B) 1,2 C) 1,8 D) 3,0 E) 4,2

12 Bir mahallenin nüfusu 40.000'dir ve afet planlamasında kişi başına 2 m² toplanma alanı ölçütü kullanılmaktadır. Mahallede tabloda verilen alanlar toplanma alanı olarak ayrılmıştır (temsilî veri). Buna göre mahallede kaç m² ek toplanma alanına ihtiyaç vardır?

Alan	Büyüklük (m²)
Okul bahçesi	12.000
Park	30.000
Pazar yeri	18.000

A) 0 B) 8.000 C) 20.000 D) 60.000 E) 80.000

13 Aşağıdaki ifadelerin başına doğru ise **D**, yanlış ise **Y** yazınız.
( ) Bir köyün dağ eteğinde ya da nehir kenarında kurulması, köydeki yolların ve evlerin yerleşimini etkiler.
( ) Sanayi tesisleri genellikle suya yakın alanlarda konumlanır.
( ) Mekânsal organizasyonun zaman verimliliğine hiçbir etkisi yoktur.
( ) Yerleşmenin sosyokültürel yapıya uygun planlanması kimliğinin korunmasını sağlar.

14 Aşağıdakilerden hangisi, **iklim** koşullarının yerleşme içi mekânsal organizasyona etkisine örnektir?

A) Yeni mahallenin metro hattıyla merkeze bağlanması
B) Sıcak ve kurak bir kentte sokakların dar tutulup evlerin gölgelik avlular çevresinde yapılması
C) Sanayinin organize sanayi bölgesinde toplanması
D) Kavşak noktasında alışveriş merkezi açılması
E) Kent merkezinde çarşının kurulması

15 Bir kentte konut alanlarının içine dağınık biçimde kurulmuş sanayi tesislerinin yol açabileceği **iki** sorunu yazınız ve hangi organize etme ilkesiyle çözülebileceğini belirtiniz.

16 Aşağıdaki uygulamalardan hangisi **taşkına** karşı dirençli bir yerleşme oluşturmaya **en doğrudan** katkı sağlar?

A) Sokak isimlerinin değiştirilmesi
B) Kent merkezinde yeni çarşı açılması
C) Binalarda deprem izolatörü kullanılması
D) Tarihî yapıların restore edilmesi
E) Akarsu kenarında taşkın alanı bırakılması, setlerin geriye çekilmesi ve yağmur suyunu tutan yeşil çatılar

17 Fay hattına yakın bir ilçede yapılan **mikrobölgeleme** çalışmasının temel amacı aşağıdakilerden hangisidir?

A) İlçenin nüfusunu artırmak
B) Turistik tanıtım yapmak
C) Zemin özelliklerine göre farklı risk taşıyan alanları ayrıntılı biçimde belirleyerek yapılaşmayı buna göre planlamak
D) Yolların isimlerini belirlemek
E) Tarım ürünlerinin fiyatını belirlemek

18 "Ticaret merkezleri ve kamu binalarının yerleşmenin merkezinde toplanması, bireylerin ihtiyaçlarına kısa sürede ulaşmasını sağlar."
Bu açıklama aşağıdaki ilkelerden hangisiyle **en çok** ilgilidir?

A) Fonksiyonel ayrışma
B) Merkezîlik ve hiyerarşi
C) Sosyal ve kültürel yapı
D) Doğal çevreye uyum
E) Kırsal dağınıklık

19 Yüzölçümünün büyük kısmı deniz seviyesinin altında olan bir kıyı kentinde aşağıdaki mekânsal düzenlemelerden hangisi **en öncelikli** olmalıdır?

A) Tarihî çarşının genişletilmesi
B) Yeni bir havalimanı terminali açılması
C) Kavşaklara heykel dikilmesi
D) Kent merkezine yeni bir müze yapılması
E) Taşkın ve su baskınına karşı su tutma alanları, setler ve drenaj sistemlerinin planlanması

20 Hâkim rüzgârın yıl boyunca kuzeybatıdan estiği bir kentte yeni bir organize sanayi bölgesi kurulacaktır. Konut alanlarını hava kirliliğinden korumak için OSB'nin kente göre hangi yönde kurulması **en uygundur**?

A) Kuzeyinde
B) Kuzeybatısında
C) Tam merkezinde
D) Güneydoğusunda
E) Batısında

ZOR Düşünme Soruları (21–30)

21 I. Düz ve geniş bir ovada kurulan yeni bir kent
II. Dik yamaçlı bir vadide kurulan dağ kasabası
III. Soğuk ve karlı bir yaylada kurulan köy
Bu yerleşmelerde beklenen mekânsal organizasyon özellikleri aşağıdakilerin hangisinde doğru eşleştirilmiştir?

A) I: Düzenli, dik kesişen sokaklar – II: Kıvrımlı yollar, yamaçlara dağılmış konutlar – III: Güneye bakan, kalın duvarlı evler
B) I: Evlerin tarla ortasına dağılması – II: Dairesel meydan – III: Sazdan yapılmış evler
C) I: Kıvrımlı yollar – II: Dik kesişen sokaklar – III: İnce duvarlı, kuzeye bakan evler
D) I: Yamaçlara dağılmış konutlar – II: Geniş bulvarlar – III: Düz damlı açık avlulu evler
E) I: Dar, çıkmaz sokaklar – II: Izgara plan – III: Geniş cam yüzeyli kuzey cephesi

22 Deprem riski yüksek bir kentte hazırlanan planda şu kararlar alınmıştır:
• Fay zonuna yakın alanlar yeşil alan olarak ayrılacak.
• Her mahallede yürüme mesafesinde toplanma alanı olacak.
• Hastanelere en az iki farklı yoldan ulaşılabilecek.
Bu kararlarla ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

A) Konum seçimiyle riskli alanlarda yapılaşma sınırlanmıştır.
B) Açık alanlar afet sonrası güvenli toplanma için planlanmıştır.
C) Kararların tamamı yalnızca yapı malzemesinin kalitesiyle ilgilidir.
D) Ulaşımda alternatif güzergâhlar düşünülmüştür.
E) Kararlar afete dirençli yerleşme anlayışına uygundur.

23 Yerleşmeleri oluşturan unsurların belirli ilkeler çerçevesinde organize edilmesinin **kaynaklar** ve **zaman** verimliliği açısından önemini birer örnekle açıklayınız.

24 Kentsel ısı adası etkisinin arttığı bir kentte uygulanan aşağıdaki düzenlemelerden hangisi bu etkiyi azaltmaya **yönelik değildir**?

A) Açık alanların asfalt otoparklara dönüştürülmesi
B) Rüzgâr koridorlarının açık bırakılması
C) Açık renkli ve ısıyı az tutan yüzey malzemelerinin kullanılması
D) Parkların ve ağaçlı yolların artırılması
E) Çatılara bitki örtüsü eklenmesi

25 Aşağıdaki ifadelerin başına doğru ise **D**, yanlış ise **Y** yazınız.

( ) Mekânsal hiyerarşi, yerleşmelerin birbiriyle etkileşimini ve ilişkisini ortaya koyar.

( ) Bir yerleşmenin afetlere dirençli olması yalnızca bina sağlamlığına bağlıdır.

( ) Dairesel yerleşmelerde ortak alanların merkezde, tarım alanlarının çevrede bulunması yerleşme içi bölgelere örnektir.

( ) Toplumsal hazırlık (tatbikat, afet eğitimi) afete dirençli yerleşmenin unsurlarındandır.

26 Şemada bir kentin afet sonrası toparlanma sürecinde bazı mekânsal unsurların işlevi gösterilmiştir. "?" yerine aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

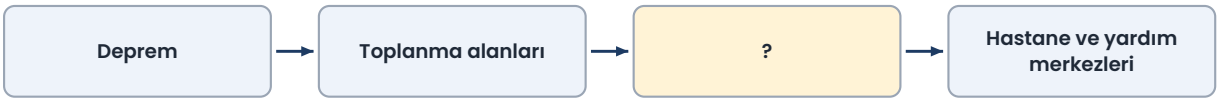

A) Kapalı otoparklar
B) Geniş ve alternatifli yol ağı
C) Tarihî çarşı
D) Kentin nüfusu
E) Reklam panoları

27 İki yerleşmeyi karşılaştırınız: Birinde tarihî merkez korunmuş, dar ve kıvrımlı sokaklar ile avlulu evler vardır; diğeri geniş bulvarlı, ızgara planlı yeni bir kenttir. Her birinin **mekânsal organizasyon** bakımından bir üstün ve bir zayıf yönünü yazınız.

28 Aşağıdaki durumların hangisi bir yerleşmede **mekânsal organizasyonun zayıf** olduğunu gösterir?

A) Toplu taşıma hatlarının tüm mahalleleri merkeze bağlaması
B) Sanayinin şehir dışındaki OSB'de toplanması
C) Taşkın alanlarının yapılaşmaya kapatılması
D) Okul, hastane ve iş yerlerine ulaşmak için tek ve sıkışık bir yolun kullanılması, sanayinin konutların arasında yer alması
E) Mahallelerde yürüme mesafesinde park bulunması

29 Bir kentte yeni kurulacak bölge hastanesi için yer seçiminde aşağıdaki ölçütlerden hangisi **en az** öncelikli olur?

A) Zeminin sağlam ve fay zonundan uzak olması
B) Taşkın ve heyelan riskinin düşük olması
C) Ana ulaşım hatlarına kolay erişim
D) Çevre ilçelerden gelecek hastalar için ulaşılabilir olması
E) Hastanenin tarihî kent merkezindeki eski bir çarşının içine yapılması

30 Fay hattına yakın bir ilçenin planlı büyüme, yeterli sosyal donatı, geniş yeşil alan, yapı denetimi ve yağmur suyu drenajı uygulamalarıyla öne çıktığı belirtilmektedir.
Bu uygulamaların **birlikte** sağladığı sonuç aşağıdakilerden hangisidir?

A) Deprem, sel ve sıcak hava dalgası gibi birden çok afete karşı direncin artması
B) Tarım alanlarının genişlemesi
C) Yalnızca deprem riskinin tamamen ortadan kalkması
D) Nüfusun hızla azalması
E) Kentin etki alanının küçülmesi

Takıldığın soruyu işaretle, konu özetine tekrar göz at. Başarılar!
Diğer konuların çalışma kâğıtları ve deneme sınavları: **maarifpdf.com.tr**